

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ'NDEKİ METAFORLAR

Nurullah ŞAHİN*

Geliş Tarihi: Aralık, 2016

Kabul Tarihi: Şubat, 2017

Öz

Dede Korkut Hikâyeleri, şüphesiz ki Türk hikâyeciliğinin en önemli yapı taşlarından birisidir. Türk kültür ve edebiyat tarihinin parlak geçmişini göstermesi bakımından çok önemli verileri bünyesinde barındıran hikâyeler üzerinde birçok çalışma yapılmış ve hâlâ da yapılmaktadır. Bu çalışmada ise hikâyelerdeki metaforlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Metafor bakımından oldukça zengin sayılabilecek bir içeriğe sahip olan *Dede Korkut Hikâyeleri*, o dönem toplumunun algı ve zihin dünyasındaki zenginliği gözler önüne sermesi bakımından da önem teşkil etmektedir. Çalışma, tarama modelinde, doküman incelemesi tekniği kullanılarak yapılmış bir araştırmanın ürünüdür.

Anahtar Sözcükler: Metafor, Dede Korkut, *Dede Korkut Hikâyeleri*.

THE METAPHORS ON DEDE QORQUT STORIES

Abstract

Dede Korkut Stories is one of the most important components of Turkish Story. Many studies have been conducted on the stories that incorporate very important data which shows glorious history of the Turkish Culture and Literature. In this study, we have aimed to determine the metaphors on the stories. Metaphor: Dede Korkut stories that have contribute rich content, is very important to show rich of perception and mind. Research is a kind of document review.

Keywords: Metaphor, Dede Qorqut, *Dede Qorqut Stories*.

Giriş

Dede Korkut Hikâyeleri, Türk kültür ve edebiyat dünyasının şaheserlerinden birisidir. *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin paha biçilemez oluşu, Türk kültürü, tarihi, edebiyatı ve yaşam biçimi gibi farklı alanlara ilişkin çok çeşitli bilgiler barındırmasından kaynaklanmaktadır. S. Sakaoğlu'nun hikâyelerin bu boyutuna yönelik dile getirdiği aşağıdaki düşünceleri, konuyu daha da güzel ifade etmektedir.

Her kültürün, adeta kendisiyle bütünleşmiş şaheserleri vardır. O kültürü yaşayan insanlar bu şaheserlerde tarihten sosyolojiye, halk biliminden dile, edebiyattan etnografyaya kadar değişik alanlarla ilgili bilgi ve örnekler bulabilir. Türk kültür dünyasının en önemli, en değerli ve başta gelen şaheseri *Dede Korkut Kitabı*'dır.

* Arş. Gör.; Ağrı İ. Çeçen Üni. Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD, nsahin.86@gmail.com.

Eserin çok cepheli olması edebiyattan dile, gelenekten atasözlerine, tarihten coğrafyaya pek çok alana kaynaklık etmesi, bu esere paha biçilmez bir değer kazandırmıştır (Sakaoğlu, 1998: 5).

Fuat Köprülü'nün “Türk edebiyatının bütün eserlerini terazinin bir kefesine, *Dede Korkut*'u öbür kefesine koysanız yine *Dede Korkut* ağır basar.” sözü de *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin önemini ve edebî değerini göstermesi bakımından son derece manidardır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nin her birinde Oğuz Türklerinin yaşayışı, âdetleri, gelenekleri ve görenekleri çeşitli yönleri ile yansıtılmaktadır. Dolayısıyla *Dede Korkut Hikâyeleri*'nden yalnızca sanatsal ve edebî anlamda bahsetmek, hikâyelerin diğer alanlardaki önemini ve toplum içindeki etkisini anlamamız bakımından bizi gerçeklerden uzaklaştırır. Bu anlamda K. Abdulla'nın aşağıdaki ifadeleri kayda değerdir.

Bugün *Kitab-ı Dede Korkut* destanlarından yalnızca edebî ve estetik bir değer olarak söz etmek eksik kalır. Destanın mahiyetini kavradıkça ve çok kathî derinliklerine nüfuz ettikçe, yalnız kültürel dünyamızın belirli bir şekil kazanmasında değil, aynı zaman genelde bütün toplumların, özelde ise Oğuz toplumunun teşekkülünde belirleyici bir rol oynadığını görmekteyiz. Destan, sadece belirleyici rol oynamakla kalmamış, toplumun muhtevasını, sınırlarını ve yönlendirici unsurlarını belirlemiş; hukukî kanunlarını ve yasaklar sistemini kurup düzenlemiş, eski insanın toplum içinde gelişmesi için belirli yollar çizmiştir. Destan, Oğuz toplumunun varlığını gösteren, hayat normlarını güzelleştirip kendi içinde koruyan ve bugün bize sunan temel hayat pasaportudur (Abdulla, 1997: 13).

Türk ve Dünya edebiyatının önemli kültür miraslarından biri olarak kabul gören *Dede Korkut Hikâyeleri*, özelde Oğuz Türklerinin genelde ise bütün Türk boylarının hikâyesidir. Türk'ün ve Türklüğün âdeta bir nakış gibi işlendiği eser, bu yönüyle tüm Türk boyları ve komşu milletler tarafından da sevilerek okunmuştur. Bununla ilgili olarak S. Alyılmaz şunları kaydetmektedir.

Esasında Oğuz Türklerine ait destansı hikâyeleri / “boy”ları içeren *Dede Korkut Kitabı*, Türk yaşayışına ve inanışına ait ortak değerleri, Türk boylarının birbirleriyle olan ilişkilerini ortak bir dil ve üslupla dile getirdiği için Oğuzlar kadar Kıpçak ve Karluk grubuna mensup Türkler tarafından da sevilip benimsenmiştir.

Eserin Türklerin yanında Türklerle ilişkide bulunan veya komşu olan milletler tarafından da okunduğu ve onların da beğenisini kazandığı bilinmektedir. Bunda boylara / hikâyelere en can alıcı anlarda müdahil olup bilge tavrıyla ve ozan diliyle boy boylayıp soy soylayarak yön veren Oğuz Bilgesi Dede Korkut'un (Korkut

Ata'nın, Dede'nin, Dedem Korkut'un, Dede Sultan'ın) evrensel değerlerle bütünleşen mesajlarının rolü büyüktür (Alyılmaz, 2015: 1414-1415).

Konuyla ilgili olarak S. Özçelik ise, C. Alyılmaz'ın *İpek Yolu Kavşağının Ölümsüzlük Eserleri* adlı kitabında yer alan iki adet fotoğrafı incelemesi neticesinde vardığı sonuçları şu şekilde ifade etmiştir:

Ayrıca sonuç olarak üzerinde durduğumuz Alyılmaz'ın eserinde yer alan ve birincisi Kazakistan'ın başkenti Astana'da, ikincisi Türkiye'nin Tunceli ilinde çekilmiş olan yukarıdaki iki fotoğraf, Türklerin Asya'dan Anadolu'ya, Balkanlara ve batıya doğru coğrafya değiştirme hikâyesini yansıtıyor. Yine bu iki fotoğraf, *Dede Korkut*'un Oğuzların ipek yolundaki yolculuklarını yönlendiren, hayatlarına ve düşüncelerine etki eden çok önemli bir eser olduğunu gösteriyor. Yani bir bakıma Türklerin, *Dede Korkut*'un ve İpek yolunun hikâyelerinin tarihte birlikte yaşanmış olduğu ve bütünleştiği söylenebilir (Özçelik, 2016a: 10-11).

Dede Korkut Hikâyeleri'ne isim veren Dede Korkut'un kim olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte efsanevi bir Türk atası olduğu söylenmektedir. Hikâyelerde karşımıza çıktığı şekliyle Dede Korkut; halkın sıkıntılarını danıştığı bir hâkim, Oğuz'un zorlu düşmanlarını yenmesi için çareler arayıp bu yolda kerametler gösteren bir mübarek ve bilgili bir ozandır (Banarlı, 2004 ve Gökyay, 1973).

“Oğuz Türklerinin yaşayışlarını, mücadelelerini anlatan Dede Korkut Hikâyeleri'nin “Vatikan” ve “Dresden” yazması olmak üzere başlıca iki nüshası vardır. Asıl nüsha Dresden Kral Kütüphanesinde bulunmaktadır” (Binyazar, 1996: 32). “İtalyan bilgini Ettore Rossi de *Dede Korkut Kitabı*'nın yeni bir yazmasını Vatikan kitaplığında bulmuş “Un nuovo monoscritto del kitab-i Dede Qorqut” adlı yazısında bu önemli buluşundan söz açmış ve yazmayı tanıtmıştır” (Binyazar, 1996: 34).

“Dresden nüshası, bir mukaddime ve on iki “boy”u (destanî hikâye) ihtiva etmektedir. Vatikan nüshasında ise bir mukaddime ve altı “boy” bulunmaktadır” (Bekki, 2015b: 6).

Yukarıdaki paragrafta S. Bekki'nin de ifade ettiği gibi *Dede Korkut Hikâyeleri*'nin Dresden ve Vatikan nüshaları birbirinden farklılık arz etmektedir. Bununla ilgili olarak S. Özçelik ise, iki nüsha arasındaki okuma ve anlamlandırma farklılıklarına da dayanarak bunların farklı iki nüsha değil, iki varyant olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Konuyla ilgili S. Özçelik'in ifadeleri aşağıda verilmiştir:

Şimdiye kadar *Dede Korkut* ile ilgili olarak yazdığım makalelerde genel anlamda Dresden Nüshası'nın okunması, anlamlandırılması üzerine teklifler ve yorumlar sundum. Bazı durumlarda Vatikan Nüshası'ndan yararlanarak tekliflerimi

güçlendirdim veya Vatikan Nüshası ile ilgili olarak gördüğüm sorunlara dolayısıyla da olsa değindim. Ancak çalışmalarım ilerledikçe gerek Dresden gerekse Vatikan Nüshası'nda gördüğüm yazım yanlışlarının sayısı hızla arttı. Geldiğim son noktada eldeki iki nüshanın aslında *Dede Korkut*'un iki ayrı nüshası değil, iki varyantı olduğunu gördüm. Çünkü iki nüshadaki yazım yanlışlarını bazen diğer nüshaya bakarak düzeltmek mümkün oluyordu. Ancak bazı durumlarda diğer nüshada kullanılan kelimelerin, ibarelerin, söz diziminin farklı olması veya aradığımız ilgili kısmın diğer nüshada bulunmaması nedeniyle karşılaştırma yaparak teklif sunmak mümkün olmuyordu (Özçelik, 2015: 521-522).

Kesin olarak bilinmemekle beraber 15. yüzyılın ortalarından itibaren yazıya geçirildiği tahmin edilen *Dede Korkut Hikâyeleri* ile ilgili gerek dünyada gerekse Türkiye'de birçok çalışma yapılmış ve hikâyeler hakkında sayısız eser ve makale kaleme alınmıştır.

“Heinrich Friedrich Von Diez'in 1815'te yayımlanan incelemesiyle başlayan *Dedem Korkut Kitabı* araştırmaları, o günden beri Türkolojinin eskimeyen ve tüketilemeyen konularından biri olarak araştırmacıların hep ilgisini çekmiştir. Azerbaycan'da *Dedem Korkut Kitabı* ile ilgili çalışmaları ve çalışanları kapsayan özel bir terim dahi ortaya çıkmıştır: Korkutşinaslık” (Bekki, 2015b: 6).

Dede Korkut Hikâyeleri ile ilgili özellikle Türkiye'de yapılmış olan çalışmalara bakacak olursak bunların dünyadaki çalışmalara göre çok daha yeni olduklarını görmekteyiz.

Bu abidenin Türkiye'deki ilk neşri ise bulunuşundan yüz yıl sonra 1916 yılında Kilisli Muallim Rifat tarafından yapılmıştır. Kilisli'nin bu çalışması, eserin Orhan Şaik Gökyay (1938) ve Muharrem Ergin (1958) tarafından yapılan Latin harfli neşirlerine kadar yıllarca elden ele tek kaynak olarak dolaşmıştır. Türkiye'deki bu ilk yayından günümüze yaklaşık yüzyıl geçmiştir. Bu zaman zarfında, eserin birçok araştırmacı tarafından bilimsel ölçütlere uygun kitap halinde neşirleri ile yüzlerle ifade edilebilecek makale yayımlanmıştır (Bekki, 2015a: 1)

Farklı sanat ve bilim dallarında çok kıymetli bir yeri olan *Dede Korkut Hikâyeleri*'ne yönelik ilgi günümüzde de artarak devam etmekte ve eser, hâlâ birçok bilimsel çalışmaya konu edilmektedir. Bu araştırmada, *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki metaforlar tespit edilmiş ve bunlara yönelik bazı istatistiki bilgilere değinilmiştir.

Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki metaforlara geçmeden önce “metafor” kavramı ile ilgili bazı bilgileri vermek uygun olacaktır. Metafor, zihnimizin bilmediği ya da tam olarak açıklayamadığı bir şeyi, bildiği ve tam olarak bütün boyutlarıyla kavrayabildiği başka bir şeye

benzeterek, bilinmeyi bilinir ve tanınır hale getirme çabası sonucunda ürettiği zihinsel ve dilsel bir üründür. Metaforun ne olduğuna dair birçok tanım yapılabilir.

İlk kez 1980’de Lakoff ve Johnson’ın “Metafors We Live By” isimli çalışmalarında geliştirilen metafor, bir kelime ya da kavramı bilinen anlamının dışında başka anlamlara gelecek şekilde kullanmak demektir. Bir başka deyişle metafor, bilgiyi bilinen bir alandan bilinmeyen bir alana transfer etmek ya da bir olayı / olguyu başka bir olaya / olguya göre anlamak demektir. (Lakoff ve Johnson, 2005; Beşkardeş, 2007; <http://www.tdk.gov.tr>).

Dil ve edebiyat ile sıkı bir ilişki içinde olması sebebiyle daha çok bu alanlarda kullanıldığı düşünülen metafor, aslında günlük yaşam başta olmak üzere birçok alanda ve özellikle de formel ve informel eğitimde kullanılan dilsel bir benzetme ürünüdür.

Metaforun esaslı herhangi bir şeyi başka bir şeye göre anlamlandırmak ve ifade etmektir. Metafor, verilen bilgilerin kalıcılığı ve anlamlandırılması bakımından geçerliliği ispatlanmış bir araçtır. Metaforlar yoluyla öğrenen öğrenciler dışarıdan aldıkları bilgilerle zihinlerinde yer alan mevcut bilgileri karşılaştırıp şemaya dönüştürdükten sonra eski ve yeni bilgiler arasında bağlantılar kurabilirler. Metaforların eğitim ve öğretimde kullanılmalarının önemli avantajlarından birisi de bilgilerin çok uzun bir dönem akılda tutulmasını sağlamalarıdır (Mertol, Dođdu ve Yılar, 2013: 179).

Metaforlar, eğitim alanında da anlaşılmayan, anlaşılması zor olan konularda veya bazı kavram, algı ve tutumları daha anlaşılır ifade etmede kullanılabilir. Eğitimin çeşitli aşamalarında kullanılan metaforlara; eğitim yönetiminde, müfredat geliştirme ve planlamada; öğretim alanında, öğrenmeyi teşvik etmede ve yaratıcı düşüncüyü geliştirmede başvurulmaktadır (Arslan ve Bayrakçı, 2006).

Genellikle söylemi süslemeye yönelik dilsel bir ürün olarak bilinen metaforun önemi, yukarıda da görüldüğü gibi aslında bundan çok daha fazladır. Yukarıdakilere ek olarak metafor, bireyin genel olarak dünyayı kavrayışına sinen bir düşünme ve görme biçimidir ki, bu da metaforların birey üzerindeki etkisinin gücüne işaret etmektedir. Bu bağlamda bireylerin yaşam algılarını ortaya koymada önemli bir öge olarak görülen metaforlar, bireylerin dünyayı ve kendilerini algılama biçimlerini göstermektedir (Girmen, 2007).

Metaforlar, insan konuşmalarını süslemek açısından önemli söz sanatlarından biri olmakla beraber aynı zamanda içinde bulunduğumuz dünyayı anlamamıza yardımcı olan düşünsel ve görsel bir araçtır (Boydak Özkan ve Demir, 2011: 108).

Bulgular

1. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi'ndeki Metaforlar

- *Berü gelgil başum bahtı evüm tahtı!*

Evden çıkup yöriyende selvi boylum (Özçelik, 2016b: 31).

Beri gel, başım bahtı, evim tahtı,

Evden çıkup yürüyende **selvi** boylum, (Özçelik, 2016b: 626).

Yukarıdaki cümlede “selvi” metaforu kullanılmıştır. Dirse Han, eşinin boyunun uzunluğunu selvi ağacına benzetmiş ve bu metaforu burada kullanmıştır. Böylelikle Dirse Han'ın eşinin boy uzunluğu uzun uzadıya anlatılmak yerine “selvi” metaforuyla daha çarpıcı bir şekilde ifade edilmiştir.

- *Topuğında sarmaşanda kara saçlum*

Kurlu yaya benzer çatma kaşlum (Özçelik, 2016b: 31).

Topuğunda sarmaşanda kara saçlum,

Kurulu yaya benzer çatma kaşlum, (Özçelik, 2016b: 626).

Burada kullanılan metafor “kurulu yay” metaforudur. Dirse Han, eşinin kaşını kurulu bir yaya benzetiyor. Böylelikle eşinin kaşlarının güzelliğini kısa ve etkili bir şekilde anlatıyor.

*Dirse Hanun hatunu soylamış, görelüm ne soylamış, eydür: Hay Dirse Han, bana kazab etme, incinüp acı sözler söyleme, yeründen örü turgıl, ala çadırın yer yüzine dikedürgil, atdan aygır deveden bugra koyundan koç öldürgil, İç Oguzun Taş Oguzun beglerin üstüne yıgnak etgil, aç görse toyurgıl, yalıncağ görse tonatgil, borçlu[y]ı borcından kurtargıl, **depe** gibi et yığ **göl** gibi kıımız sag-dur, ulı toy eyle, hacet dile, ola kim bir ağzı du'alı-nun alkışıyla Tanrı bize bir batman 'ayal vere dedi.*

*Dirse Han dahu ehlinün söziyle ulu toy eyledi, hacet diledi. Atdan aygır deveden bugra koyundan koç kırdurdu. İç Oguz Taş Oguz beglerin üstüne yıgnak etdi. Ac görse toyurdu. Yalın görse tonatdı. Borçlu[y]ı borcından kurtardı. **Depe** gibi et yığdı **göl** gibi kıımız sagdurdu. El götürdiler hacet dilediler. Bir ağzı du'alı-nun alkışıyla Allah Te'ala bir ayal verdi: Hatunu hamile oldu, bir neçe müddet-den sonra bir oğlan togurdu (Özçelik, 2016b: 35).*

Dirse Han'ın hatunu söylemiş, görelim, ne söylemiş: Hay Dirse Han, bana gazap etme, incinip acı sözler söyleme. Yerinden kalk, büyük çadırını yeryüzüne diktir, attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kestir, İç Oğuz'un, Dış Oğuz'un beylerini üstüne topla. Aç görse doyur, çıplak görse donat, borçluyu borcundan kurtar. **Tepe** gibi et yığ, **göl** gibi kıımız sağdır; ulu ziyafet düzenle, dua iste. Ola ki bir ağzı dualının duasıyla Tanrı bize, bir topaç çocuk vere, dedi.

Dirse Han da eşinin sözüyle ulu ziyafet düzenledi, dua istedi. Attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kestirdi. İç Oğuz, Taş Oğuz beylerini üstüne topladı. Aç görse doyurdu, çıplak görse donattı, borçluyu borcundan kurtardı. **Tepe** gibi et yıgıdı, **göl** gibi kımız sağdırdı. El kaldırdılar, dua ettiler. Bir ağzı dualının duasıyla Allah taala bir çocuk verdi. Hatunu hamile oldu, bir nice süre sonra bir oğlan doğurdu (Özçelik, 2016b: 626-627).

- *Depe gibi et yıgdım, göl gibi kımız sag[d]urdım* (Özçelik, 2016b: 55).

Tepe gibi et yıgdım, **göl** gibi kımız sağdırdım (Özçelik, 2016b: 630).

Hikâyenin yukarıdaki bölümlerinde iki adet metafor ile karşılaşmaktayız. Bunlar; “tepe” ve “göl” metaforlarıdır. Dirse Han’ın öylesine çok hayvan kurban edip ve etini yediyor ki, bu etin çokluğu “tepe” sözcüğüyle ifade ediliyor. Dirse Han’ın kestirdiği hayvanların etlerinin çokluğu “tepe” metaforuyla anlatılarak bu çokluk adeta somut hâle getiriliyor ve anlaşılabilirlik artırılıyor. Aynı durum hemen arkasından gelen, kımızın çokluğunu ifade etme aşamasında da karşımıza çıkıyor. Dirse Han’ın sağdırdığı kımızın çokluğu göle benzetiliyor. Burada kullanılan “göl” metaforu, sağdırılan kımızın miktarının ne kadar çok olduğunu vurgulaması bakımından etkili bir tercih olarak karşımıza çıkmaktadır.

- *Meğer hanım, Bayındır Hanun bir bogası vardı, bir dahı buğrası vardı. Ol boga katı taşa boynuz ursa un gibi ögüdüridi* (Özçelik, 2016b: 37).

Meğer Han’ım, Bayındır Han’ın bir boğası bir de devesi vardı. O boğa katı taşa boynuz vursa **un** gibi ögütürdü (Özçelik, 2016b: 627).

Yukarıdaki cümlelerde ise, boğanın sert taşa boynuz vurmasından sonra taşın ne kadar küçük parçalara ayrıldığını belirtebilmek için “un” metaforu kullanılıyor. Burada, parçalanmış taşın her bir parçası una benzetiliyor ve o sert taşın boğanın boynuz darbesinden sonra una dönüştüğü anlatılıyor.

- *Anlar dahı bu dünyaya geldi geçdi*

Kervan gibi kondı göçdi

Anları dahı ecel aldı yer gizledi

Fani dünya kime kaldı?

[Gelimli gedimli dünya

Son ucı ölümlü dünya] (Özçelik, 2016b: 75).

Onlar da bu dünyaya geldi, geçti.

Kervan gibi konu göçtü.

Onları da ecel aldı, yer gizledi.

Fani dünya kime kaldı?

Gelimli gidimli dünya

Önü sonu ölümlü dünya (Özçelik, 2016b: 635).

Hikâyenin bu kısmında “kervan” metaforuyla karşılaşmaktayız. Burada dünyanın ve insanların gelip geçiciliği, tıpkı bir kervanın gelip geçiciliğine benzetilmiştir. Nasıl ki bir kervan bir konakta sürekli kalmaz ve eninde sonunda oradan ayrılarak yoluna devam ederse, işte insan da bu dünyada sonsuza kadar kalmayacak ve asıl yurduna gitmek üzere buradan yani dünyadan ayrılacaktır.

Aşağıdaki tabloda Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi’ndeki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 1: Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi’ndeki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Tepe	3	30
Göl	3	30
Selvi	1	10
Kurulu Yay	1	10
Un	1	10
Kervan	1	10
Toplam	10	100,00

Tablo 1 incelendiğinde bu hikâyede en çok tekrar edilen metaforların Tepe (f3) ve Göl (f3) metaforları olduğu görülmektedir. Selvi (f 1), Kurulu Yay (f 1), Un (f 1) ve Kervan (f 1) metaforları ise, bu hikâyede birer kez kullanılmış metaforlar karşımıza çıkmaktadırlar.

2. Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Hikâye’deki Metaforlar

• **Kaza** benzer kızı geli[ni]ni çakrışdurdılar. Tavla tavla şehbaz atlarını bindiler. (Özçelik, 2016b: 83).

Kaza benzer kızını gelinini çağrıştırdılar. Tavla tavla seçkin atlarını bindiler. (Özçelik, 2016b: 638).

Bu hikâyede karşımıza çıkan ilk metafor “kaz” metaforudur. Burada Salur Kazan’ın gelinlerinin ve kızlarının tazeliği, güzelliği ve kıymetleri “kaz” metaforuyla anlatılmak istenmiştir. Kaz, mitolojide ilahiliğin, kutsallığın ve dişiliğin sembolü olarak karşımıza çıkmaktadır. Kazın dişilik ile olan bağlantısını ise, Türk toplumlarında ve kültüründe görebilmekteyiz. Kazın sağlam ve dik duruşuyla birlikte kendine güvenen bir şekilde yürüyüşü,

Türk toplumlarında kızların kaza benzetilmesini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle birçok Türk destan ve halk hikâyelerinde “kaza benzer gelinim kızım var” benzetmesini görebilmekteyiz. Yine halk hikâyelerinin birçoğunda oğul nasıl bir kız ile evlenmek istediğini ailesine anlatırken “kaz” benzetmesini kullanır. Bu anlayış, günümüzde de bazı coğrafyalarda devam etmektedir. Örneğin Kars yöresinde Kars kızları hâlâ kaza benzetilmektedir ve bu benzetmeyle kızların endamlı, alımlı oldukları vurgulanmaktadır.

- *Kaza benzer kızı geli[ni]ni biz yesir etmişüz* (Özçelik, 2016b: 87).
Kaza benzer kızını gelinini biz esir etmişiz (Özçelik, 2016b: 639).
- *Kaza benzer kızımın gelinümün çiçeği oğul* (Özçelik, 2016b: 111).
Kaza benzer kızımın, gelinimin çiçeği oğul (Özçelik, 2016b: 645).

“kaz” metaforunun kullanıldığı bir başka yerde yukarıdaki satırdır. Burada da tıpkı yukarıda olduğu gibi kızların ve gelinlerin güzelliği ve değerli oluşları “kaz” metaforuyla anlatılmak istenmiştir.

- *Kıyan [E]güci, Demür [E]güci bu iki kardaşı yanına aldı, ağılın kapısını berkitdi, üç yerde **depe** gibi taş yığdı, ala kollu sapanın eline aldı* (Özçelik, 2016b: 85-87).

Kıyan Egüci, Demir Egüci, iki kardeşini yanına aldı, ağılın kapısını berkitti (sıkıladı). Üç yerde **tepe** gibi taş yığdı, ala kollu sapanını eline aldı (Özçelik, 2016b: 638).

Yukarıda verilen bölümde çobanın yığıdığı taşların ne kadar fazla olduğunu anlatabilmek için “tepe” metaforu kullanılmıştır. Çobanın üç ayrı yerde biriktirdiği taşların her biri bir tepeye benzetilerek taşların fazlalığı anlatılmak istenilmiştir.

- *Kargu gibi kara saçım uzanur gördüm, uzanuban gözümü örter gördüm* (Özçelik, 2016b: 93).
Kargı gibi kara saçımı uzar gördüm, uzayıp gözümü örter gördüm (Özçelik, 2016b: 640).
- *Kargu gibi kara saçını yoldu* (Özçelik, 2016b: 115).
Kargı gibi kara saçını yoldu (Özçelik, 2016b: 646).

Hikâyenin bu bölümlerinde kara saç “kargı”ya benzetiliyor. Kargı, uzunluğu çok fazla olan bir bitki olarak bilinmektedir. Hikâyede de kara saçın ne kadar çok uzadığını anlatmak için saç, kargı bitkisine benzetiliyor.

- *Kar ile yağmur yağanda er gibi turan* (Özçelik, 2016b: 97).

Kar ile yağmur yağanda **er** gibi kalkan (Özçelik, 2016b: 641).

Kazan Han'ın bir kurt ile haberleşmesinin anlatıldığı bu bölümde, Kazan kurdun yağmur ve kar yağdığı zamanlardaki duruşunu bir er duruşuna benzetiyor. Kurdun buradaki asil duruşu yiğit bir er duruşuna benzetilerek anlatılmaya çalışılıyor.

- *Boyu uzun {beli} Borla Hatun boynuyla kulagın aldı düşdi; güz alması gibi al yanagın tartı yırtı,* (Özçelik, 2016b: 115).

Boyu uzun Borla Hatun, boynuyla kulağını aldı, başını eğdi; güz elması gibi al yanağını çekti, çizdi (Özçelik, 2016b: 646).

Bu cümlelerde ise, Borla Hatun'un yanağının güzelliği ve kırmızılığı güz elmasına benzetilerek anlatılıyor.

- *Atduğı taş yere düşmezidi, yere dahı düşse toz gibi savrulurıdı, ucuk gibi obrulurıdı,* (Özçelik, 2016b: 119-121).

Attığı taş yere düşmezdi; yere düşünce de **toz** gibi savrulurdu, **obruk** gibi obrulurdu (Özçelik, 2016b: 648).

Hikâyenin yukarıda verilen kısmında çobanın sapanının taş atmadaki mahareti anlatılmaktadır. Bu sapan taşları öylesine sert ve yükseğe fırlatmaktadır ki, taş yere düşse o düşmenin şiddetiyle toz gibi olur ve düştüğü yerde bir obruk gibi oyulurdu. Hikâyenin bu kısmında kullanılan “toz” ve “obruk” metaforları, sapanın fırlatmış olduğu taşın ve o taşın düştüğü yerin akıbetini anlatmak için kullanılmışlardır.

- *Ol gün bir kıyamet savaş oldu, meydan tolu baş oldu. Başlar kesildi top gibi* (Özçelik, 2016b: 133).

O gün, bir **kıyamet** savaş oldu, meydan dolu baş oldu. Başlar kesildi **top** gibi (Özçelik, 2016b: 651).

Bu bölümde iki adet metaforla karşılaşmaktayız ki bunlar “kıyamet” ve “top” metaforlarıdır. O gün meydana gelen savaşın şiddeti ve korkunç oluşu “kıyamet” metaforuyla anlatılmak istenmiştir. Yine o savaşta kesilen başların çokluğu ve yerlerde yuvarlanışları ise “top” metaforuyla verilmiştir.

Aşağıdaki tabloda Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Hikâyesi'ndeki metaforların frekansları ve yüzdelik dağılımları verilmiştir.

Tablo 2: Salur Kazan'ın Evi Yağmalandığı Hikâye'deki Metaforların Frekans ve Yüzdeleri Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kaz	3	25
Kargı	2	16,666
Tepe	1	8,333
Er	1	8,333
Toz	1	8,333
Obruk	1	8,333
Kıyamet	1	8,333
Top	1	8,333
Güz Elması	1	8,333
Toplam	12	100,00

Tablo 2 incelendiğinde bu hikâyede en çok tekrar edilen metaforun Kaz (f 3) metaforu olduğu görülmektedir. Hikâyede üç kez kullanılan Kaz metaforunu iki kez kullanılan Kargı (f 2) metaforu takip etmektedir. Tepe (f 1), Er (f 1), Toz (f 1), Obruk (f 1), Kıyamet (f 1), Top (f 1) ve Güz Elması (f 1) metaforları ise hikâyede birer kez kullanılmışlardır.

3. Bay Böre'nin nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi'ndeki Metaforlar

- Çaya baksa çalimli **çal-|kara kuş** erdemli bir güzel yahşi yigit oldı (Özçelik, 2016b: 147).

Çaya (gururla) baksa çalimli, **çal kara kuş** erdemli bir güzel yiğit oldu (Özçelik, 2016b: 656).

Bu hikâyedeki ilk metaforumuz “çalkara kuş” metaforudur. Bamsı Beyrek'in anlatıldığı satırlardan biri olan yukarıdaki satırda, Bamsı Beyrek'in erdemleri çalkara kuş yani kartal erdemlerine ve yeteneklerine benzetiliyor. Bu metafor kullanılarak Bamsı Beyrek'in kartal yetenekli ve erdemli olduğu anlatılmak isteniliyor.

- Banı Çiçek karalar geydi ag kaftanını çıkardı, **güz alması** gibi al yanag[ın]ı tartdı yırttı, (Özçelik, 2016b: 191).

Banı Çiçek karalar giydi, ak kaftanını çıkardı, **güz elması** gibi al yanağını çizdi yırttı (Özçelik, 2016b: 664).

- Vardılar gömleği Banı Çiçege elettiler. Gördü tanıdı oldur dedi, tartdı yaka-sın yırttı, acı tırnak ag yüzine aldı çaldı, **güz alması** gibi al yanagın [tartdı] yırttı, (Özçelik, 2016b: 195).

Vardılar, gömleği Banı Çiçek'e iletiler. Gördü, tanıdı, “Odur!” dedi. Tarttı yakasını yırttı, keskin tırnak ak yüzüne aldı çaldı, **güz elması** gibi al yanağını çizdi yırttı. (Özçelik, 2016b: 665).

Hikâyenin yukarıda verilen bölümlerinde Banı Çiçek'in al yanağı “güz elması”na benzetilmiştir. Burada kullanılan “güz elması” metaforu Banı Çiçek'in yanağının güzelliğini

anlatmak için kullanılmıştır. Aynı metafor hikâyenin başka bir yerinde Bamsı Beyrek'in yanağı için de kullanılıyor. Hikâyedeki ilgili yer aşağıda verilmiştir.

- **Güz alması** gibi al yanakların yırtar gördüm Bamsı (Özçelik, 2016b: 199).
Güz elması gibi al yanaklarını yırtar gördüm Bamsı (Özçelik, 2016b: 667).
- **Kaza benzer kızı gelini ak çıkarmış kara geymiş**, (Özçelik, 2016b: 201).
Kaza benzer kızı gelini ak çıkarmış, kara giymiş (Özçelik, 2016b: 667).
- **Kaza benzer kızımın gelinimin çiçeği oğul** (Özçelik, 2016b: 245).
Kaza benzer kızımın, gelinimin çiçeği oğul! (Özçelik, 2016b: 679).

Bu bölümlerde kızların ve gelinlerin güzelliği ve değeri “kaz” metaforuyla anlatılmıştır.

- **Açuk açuk meydana benzer senün alıncugun** (Özçelik, 2016b: 205).
Açık açık meydana benzer senin alıncığın (Özçelik, 2016b: 668).

Yukarıda verilen cümlede ise, Beyrek, Boz Aygır'ı övmektedir. Burada Beyrek, Boz Aygır'ın alnının genişliğini övmek ve anlatmak için “açık açık meydan” metaforunu kullanmaktadır.

- **İki şeb-çeraga benzer senün gözcügezün** (Özçelik, 2016b: 205).
İki çıraya benzer, senin gözcügezin (Özçelik, 2016b: 668).

Boz Aygır'ı övmeye devam Beyrek, onun gözlerinin parlaklığını etkili bir şekilde ifade edebilmek için “iki çıra” metaforunu kullanıyor. Böylelikle Boz Aygır'ın gözleri, parlak ateşler saçan iki çıraya benzetiliyor.

- **İbrişime benzer senün yelicüğün** (Özçelik, 2016b: 205).
İbrişime benzer, senin yelediğin (Özçelik, 2016b: 668).

Burada ise Beyrek, Boz Aygır'ın yelesinin güzelliğini anlatmak için “ibrişim” metaforunu kullanıyor.

- **İki koşa kartaşa benzer senün kulacugun** (Özçelik, 2016b: 205).
Koşa (İkiz) kardeşe benzer, senin kulacığın (Özçelik, 2016b: 668).

Beyrek burada Boz Aygır'ın kulaklarının güzelliğini ve kendi aralarındaki mükemmel uyumu ve benzerliği anlatmak için “ikiz kardeş” metaforunu kullanıyor. Böylelikle Beyrek, atının iki kulağının ne kadar güzel ve kendi içerisinde uyumlu olduğunu etkili bir şekilde ifade ediyor.

- *Apul apul yürüştün-den*

Aslan gibi turuşun-dan

Kanrılıban bakışundan

Agam Beyrege benzedürem ozan seni (Özçelik, 2016b: 2019).

Apul apul (salınıp) yürüşünden

Aslan gibi duruşundan,

Çalımlı bakışından,

Ağam Beyrek'e benzetirim, ozan seni! (Özçelik, 2016b: 672).

Beyrek'in büyük kız kardeşine ait yukarıdaki sözlerde, kız kardeş yabancı bir ozan zannettiği ağabeyi Beyrek'in heybetini ve dik duruşunu aslana benzetiyor ve onun bir aslan gibi heybetli olduğunu vurguluyor. Kız kardeş burada "aslan" metaforunu kullanarak Beyrek'in heybetini etkili bir şekilde dile getiriyor.

- *Gümüş gibi ag bilegin açdı, elin çıkardı* (Özçelik, 2016b: 237).

Gümüş gibi ak bileğini açtı, elini çıkardı (Özçelik, 2016b: 677).

Hikâyenin bu bölümünde Banı Çiçek'in teninin beyazlığı "gümüş" metaforuyla anlatılmaya çalışılıyor. Banı Çiçek'in bileğinin beyazlığı gümüşe benzetilerek onun güzelliğinin bir başka boyutu etkili bir şekilde ifade edilmeye çalışılıyor.

- *Beyrek gideli bam bam depe başına çıkdun mı kız?*

Karmalanup dört yanuna bakdun mı kız?

Kargu gibi kara saçum yoldun mı kız?

Kara gözden acı yaş dökdün mi kız?

Güz alması gibi al yanagun yırttun mı kız? (Özçelik, 2016b: 237).

Beyrek gideli Bam Bam Tepe başına çıktın mı kız?

Aranıp dört yanına baktın mı kız?

Kargı gibi kara saçını yoldun mu kız?

Kara gözden acı yaş döktün mü kız?

Güz elması gibi al yanağını yırttın mı kız? (Özçelik, 2016b: 677)

- *Beyrek gideli bam bam depe başına çıkdugum çok*

[Karmalanup dört yanuma bakdugum çok]

Kargu gibi kara saçum yoldugum çok

[Kara gözden acı yaş dökdüğüm çok]

Güz alması gibi al yanagum yırtugum çok (Özçelik, 2016b: 237-239).

Beyrek gideli Bam Bam Tepe başına çıktığım çok!

Aranıp dört yanıma baktığım çok]

Kargı gibi kara saçımı yolduğum çok!

Kara gözden acı yaş dökdüğüm çok

Güz elması gibi al yanağımı yırttığım çok! (Özçelik, 2016b: 677).

Yukarıda verilen cümlelerde iki adet metaforla karşılaşmaktayız. Bunlardan ilki “kargı” metaforudur. Banı Çiçek burada kendi saçının uzunluğunu kargı bitkisiyle anlatıyor ve *saçlarını uzunluk yönüyle kargı bitkisine benzetiyor*.

Bu cümlelerde yer alan ikinci metafor ise, “güz elması” metaforudur. Banı Çiçek, kendi yanağının güzelliğini güz elmasına benzetiyor. Böylelikle Banı Çiçek’in güzelliği etkili bir şekilde ifade edilmeye çalışılıyor.

- *Bir kıyamet savaş oldu, meydan tolu baş oldu* (Özçelik, 2016b: 247).

Bir **kıyamet** savaş oldu, meydan dolu baş oldu (Özçelik, 2016b: 680).

Burada yaşanan savaşın şiddeti ve yıkıcılığı “kıyamet” metaforuyla anlatılmaya çalışılıyor. Savaşın sonucunda ortaya çıkan manzara tıpkı kıyamet kopmuşa benzemektedir. Bu nedenle bu bölümde savaş, kıyamete benzetiliyor.

Aşağıdaki tabloda Bay Böre’nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi’ndeki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 3: Bay Böre’nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi’ndeki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Güz Elması	5	29,411
Kargı	2	11,764
Kaz	2	11,764
Çalkara Kuş	1	5,882
Açık Açık Meydan	1	5,882
İki Çıra	1	5,882
İbrişim	1	5,882
İkiz Kardeş	1	5,882
Aslan	1	5,882
Gümüş	1	5,882
Kıyamet	1	5,882
Toplam	17	100,00

Tablo incelendiğinde bu hikâyede en çok tekrar edilen metaforun Güz Elması (f 5) metaforu olduğu görülmektedir. Güz Elması metaforundan sonra en çok çok geçiş sıklığına sahip iki metafor ise, hikâyede iki kez kullanılan Kargı (f 2) ve Kaz (f 2) metaforudur. Çalkara Kuş (f 1), Açık Açık Meydan (f 1), İki Çıra (f 1), İbrişim (f 1), İkiz Kardeş (f 1), Aslan (f 1),

Gümüş (f 1) ve Kıyamet (f 1) metaforları ise takip bu hikâyede birer kez kullanılmış metaforlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

4. Kazan Beg Oğlu Oruz Beg'in Tutsak Olduğu Hikâye'deki Metaforlar

- *A beg baba!*

Devece böyümiş-sin köşekçe aklun yok

Depeçe böyümiş-sin tarıca beynün yok (Özçelik, 2016b: 257).

A bey baba

Devece büyümüşsün, köşekçe (deve yavrusu kadar) aklın yok

Tepece büyümüşsün, darıca (mısır kadar) beynin yok! (Özçelik, 2016b: 682).

Bu hikâyedeki ilk metaforunda Oruz Han, babasının büyüklüğünü ve iriliğini “deve” ve “tepe” benzetmeleriyle anlatıyor. Burada karşımıza çıkan metaforlar “deve” ve “tepe” metaforlarıdır.

- *Toz yarıldı; gün gibi şıladı, deniz gibi yaykandı, meşe gibi karardı,* (Özçelik, 2016b: 261).

Toz yarıldı, **gün** gibi ışıladı, **deniz** gibi dalgalandı, **meşe** gibi karardı. (Özçelik, 2016b: 683).

Düşmanın gelişinin anlatıldığı bu bölümde; düşmanın silahlarının ve miğferlerinin parlaklığı güne, kızgın bir şekilde saldıran düşman askerleri denize, kalabalık oluşlarının ve kıyafetlerinin kara oluşunun vermiş olduğu karartı da meşeye benzetilmiştir. Hikâyenin bu bölümünde kullanılan “gün”, “deniz” ve “meşe” metaforları ile sağlanan bu etkili ifade biçimi; metaforların anlatımda sağladığı etkin ifade gücünü göstermesi bakımından da kayda değerdir. Yine bu şekilde aynı ya da benzer metaforların kullanıldığı, hikâyedeki diğer bölümler de aşağıda gösterilmiştir.

- *Berü gelgil agam Kazan!*

Deniz gibi [yaykanıp, meşe gibi]kararup gelen nedür?

Od gibi şılayup yıldız gibi parlayup gelen nedür? (Özçelik, 2016b: 263).

Beri gel, ağam Kazan!

Deniz gibi dalgalanıp, meşe gibi kararup gelen nedir?

Od (ateş) gibi ışıdayıp, **yıldız** gibi parlayıp gelen nedir? (Özçelik, 2016b: 683).

- *Berü gelgil, arslanum ogul!*
Kara deniz gibi yaykanup gelen
Kafirün leşkeri-dür
Gün gibi şılayup gelen
Kafirün başında ışıgı-dur
Ilduz gibi parlayup gelen
Kafirün cıdası-dur
Azgun dinlü yağı kafirdür ogul (Özçelik, 2016b: 263).

Beri gel, arslanım oğul!

Kara deniz gibi dalgalanıp gelen

Kâfirin askeridir

Gün gibi ışıldayıp gelen

Kâfirin başında miğferidir

Yıldız gibi parlayıp gelen

Kâfirin mızrağıdır

Azgın dinli düşman kâfirdir oğul! (Özçelik, 2016b: 683).

Hikâyenin bu bölümlerinde kullanılan “kara deniz”, gün” ve “yıldız” metaforları da tıpkı yukarıdaki bölümde olduğu gibi düşman askerinin çeşitli yönlerini ve özelliklerini anlatmak için kullanılmışlardır.

- *Ala evren sur cıdamı saklarıdum bu gün için* (Özçelik, 2016b: 265).
Ala ejder sarı mızrağımı saklardım bugün için (Özçelik, 2016b: 684).

Hikâyenin bu kısmında Uruz kendi mızrağını alaca ejdere benzetmektedir. Burada kullanılan “ala ejder” metaforu, Uruz’un mızrağının ne kadar iyi ve ölümcül bir silah olduğunu vurgulamak içindir. “ala ejder” metaforunun kullanılarak aynı benzetmenin yapıldığı diğer bölümler aşağıda verilmiştir.

- *Ol gün kargu dalı [sünüler] kayın oh-lar atıldı, ala evren sur cıdalar süsildi* (Özçelik, 2016b: 271).

O gün kargı dalı mızraklar, kayın oklar atıldı, **ala ejder** sarı mızraklar çekildi (Özçelik, 2016b: 685).

- *Kazakucın oynadı Oruz kafirün sagına at depdi. Sağlı sollı kâfiri hüüb tagıtdı. Sanasın[-]kim taz yerlere tolu düşdi, ya kara kazın içine şahin girdi* (Özçelik, 2016b: 273).

Oruz savaş atını oynattı, kâfirin sağına at tepti, sağlı sollu kâfiri güzel dağıttı. Sanki **çorak yerlere dolu düştü** veya **kara kazın içine şahin girdi!** (Özçelik, 2016b: 686).

Yukarıda verilen cümlelerde kullanılan metaforlar, “dolu”, “şahin”, “çorak yerlere dolu düşmesi” ve “kara kazın içine şahin girmesi” metaforlarıdır. Burada Uruz, “dolu” ve “şahin”e benzetilirken Uruz’un saldırısı sonucu perişan hâle gelen düşman askeri de çorak yerlere dolu düşmesine ya da içine şahin girmiş bir kara kaz sürüsüne benzetiliyor.

- **Güz alması** gibi al yanaklarum yırtayın mı? (Özçelik, 2016b: 285).

Güz elması gibi al yanaklarımı yırtayım mı? (Özçelik, 2016b: 688).

Bu bölümde Uruz’un annesi kendi yanaklarını güz elmasına benzetmiştir.

- **Kaza benzer kızım gelinim ak çıkardı kara geydi** (Özçelik, 2016b: 299).

Kaza benzer kızım, gelinim ak çıkardı kara giydi! (Özçelik, 2016b: 693).

Hikâyenin bu kısmında ise Kazan Bey, kızlarını ve gelinlerini kaza benzetiyor.

- **Asmanlu gökde kara bulut oluban**

Kâfirün üzerine gürleyeyim

Ag yıldırım olup şakiyayım

Kâfiri kamış gibi od oluban yandurayım (Özçelik, 2016b: 301).

Kubbeli gökte kara bulut olup,

Kâfirin üzerine gürleyeyim!

Ak yıldırım olup şakiyayım!

Ateş olup kâfiri **kamış** gibi yakayım! (Özçelik, 2016b: 693).

Kazan Bey’e ait olan yukarıdaki sözlerde Kazan Bey, kendisinin düşmana olan öfkesini ve hırsını “kubbeli gökte kara bulut”a, “ak yıldırım”a ve “ateş”e benzetiyor. Kendisinin bu öfkesinin ve hırsının önünde ise düşman askerinin korkulu ve zayıf hâlini “kamış”a benzetiyor.

- *Muhammede salavat getürdi, deve gibi kükredi, arslan gibi anradı,* (Özçelik, 2016b: 301).

Muhammed’e salavat getirdi. **Deve** gibi haykırdı, **arslan** gibi kükredi (Özçelik, 2016b: 693).

Hikâyenin bu bölümünde ise, Kazan Bey’in haykırması deveye ve arslana benzetiliyor. Burada kullanılan “deve” ve “arslan” metaforları Kazan Bey’in sesinin şiddetinin ne denli yüksek olduğunu göstermekle beraber aynı zamanda ondaki asaleti ve vakur duruşu göstermesi bakımından da önemlidir.

• Çaya baksa çalımlı, [çal] kara kuş erdemli, kur kurma kuşaklı, kulağı altın küpeli, kalın Oguz beglerini bir bir atdan yıkan, Kazığ-lık Koca oğlu Beg Yegenek çapar yetdi (Özçelik, 2016b: 309).

Çaya (gururla) baksa çalımlı, Çalkara kuş erdemli, altın işleme kuşaklı, kulağı altın küpeli, güçlü Oğuz beylerini bir bir attan yıkan, Kazılık Koca oğlu Beg Yegenek, at koşturup yetiştirdi (Özçelik, 2016b: 695).

Burada ise, Kazılık Koca oğlu Yegenek'in erdemleri Çalkara kuşa benzetilmiştir.

• Bir kıyamet savaş oldu, meydan dolu baş oldu (Özçelik, 2016b: 311).

Bir kıyamet savaş oldu, meydan dolu baş oldu (Özçelik, 2016b: 696).

Bu cümlede ise, savaşın ne kadar şiddetli ve zorlu olduğunu anlatmak için savaş, kıyamete benzetiliyor. Burada kullanılan "kıyamet" metaforu, savaşın ne denli zorlu ve kanlı olduğunu etkili bir biçimde ifade etmesi bakımından dikkate değerdir.

Aşağıdaki tabloda Kazan Beg Oğlu Oruz Beg'in Tutsak Olduğu Hikâye'deki metaforların frekansları ve yüzdelik dağılımları verilmiştir.

Tablo 4: Kazan Beg Oğlu Oruz Beg'in Tutsak Olduğu Hikâye'deki Metaforların Frekans ve Yüzdelik Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Deve	2	7,407
Gün	2	7,407
Deniz	2	7,407
Ateş	2	7,407
Yıldız	2	7,407
Ala Ejder	2	7,407
Tepe	1	3,703
Meşe	1	3,703
Kara Deniz	1	3,703
Çalkara Kuş	1	3,703
Kaz	1	3,703
Dolu	1	3,703
Şahin	1	3,703
Çorak Yerlere Dolu Düşmesi	1	3,703
Kara Kazın İçine Şahin Girmesi	1	3,703
Güz Elması	1	3,703
Kamış	1	3,703
Kubbeli Gökte Kara Bulut	1	3,703
Ak Yıldırım	1	3,703
Arslan	1	3,703
Kıyamet	1	3,703
Toplam	27	100,00

Tablo 4 incelendiğinde bu hikâyede en çok tekrar edilen metaforların Deve (f 2), Gün (f 2), Deniz (f 2), Ateş (f 2), Yıldız (f 2) ve Ala Ejder (f 2) metaforları olduğu görülmektedir ki bu metaforlar hikâyede ikişer kez kullanılmışlardır. Bu metaforları birer kez kullanım sıklığıyla Tepe (f 1), Meşe (f 1), Kara Deniz (f 1), Çalkara Kuş (f 1), Kaz (f 1), Dolu (f 1), Şahin (f 1),

Çorak Yerlere Dolu Düşmesi (f 1), Kıyamet (f 1), Kara Kazın İçine Şahin Girmesi (f 1), Güz Elması (f 1), Kamış (f 1), Kubbeli Gökte Kara Bulut (f 1), Ak Yıldırım (f 1) ve Arslan (f 1) metaforları takip etmektedir.

5. Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi'ndeki Metaforlar

- *Agzum içi buz gibi*

Sünüklerüm tuz gibi oldu (Özçelik, 2016b: 321).

Ağzımın içi **buz** gibi, kemiklerim **tuz** gibi oldu (Özçelik, 2016b: 700).

Deli Dumrul, Azrail'i görünce ne denli korktuğunu anlattığı bu bölümde "buz" ve "tuz" metaforları kullanılıyor. Deli Dumrul, korkudan ağzının için buz gibi olduğunu ve kemiklerinin ise titremekten tuz gibi ufalandığını belirtiyor.

- *Ugrulayın can aldugun tuymaz idüm* (Özçelik, 2016b: 327).

Gizlice (Hırsız gibi) can aldığını duymaz idim (Özçelik, 2016b: 701).

Burada ise, Deli Dumrul Azrail'in habersizce can almasını hırsıza benzetiyor. Deli Dumrul, Azrail'in habersizce ve beklenmedik bir anda can almaya gelişini "hırsız" metaforunu kullanarak anlatıyor.

- *Kaza benzer kızımın gelinimün çiçeği ogul* (Özçelik, 2016b: 333).

Kaza benzer kızımın, gelinimin çiçeği oğul! (Özçelik, 2016b: 702).

Yine burada da kızların ve gelinlerin kaza benzetilmesi yoluyla oluşturulmuş bir "kaz" metaforu kullanılmıştır.

- *Kargu gibi kara saçın yolar mısın ana?* (Özçelik, 2016b: 335).

Kargı gibi kara saçını yolar mısın, ana? (Özçelik, 2016b: 703).

Hikâyenin bu bölümünde ise, Deli Dumrul annesinin saçının uzunluğunu "kargı" metaforunu kullanarak anlatıyor.

Aşağıdaki tabloda Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi'ndeki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 5: Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi'ndeki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Buz	1	20
Tuz	1	20
Hırsız	1	20
Kaz	1	20
Kargı	1	20
Toplam	5	100,00

Tablo incelendiğinde bu hikâyede toplam beş adet metaforun kullanıldığı görülmektedir. Bunlar; birer kez geçiş sıklığıyla kullanılmış Buz (f 1), Tuz (f 1), Hırsız (f 1), Kaz (f 1), ve Kargı (f 1) metaforlarıdır.

6. Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi'ndeki Metaforlar

- *Kız köşkten bakaradı, tar kılığı yoşuldu, kedisi mavladı, avsil olmuş tana gibi ağzının suyu akdı* (Özçelik, 2016b: 367).

Kız köşkten bakıyordu, dar dişiliği sulandı, **kedi gibi miyavladı, avsil hastası dana** gibi ağzının suyu aktı (Özçelik, 2016b: 711).

Yukarıdaki cümlelerde iki adet metaforla karşılaşmaktayız. Burada geçen ilk metafor “avsil hastası dana” metaforudur. Burada Kan Turalı'nın güzelliğini gören kızın bu güzellik karşısındaki şaşkınlığı ve hayranlığı, avsil hastası danaya benzetiliyor.

Bu cümlelerde karşımıza çıkan ikinci metafor ise, “kedi miyavlaması” metaforudur. Kan Turalı'nın güzelliğini gören kız, onu o kadar beğenir ki uysal bir kedi gibi sesler çıkarmaya başlar. Onun çıkardığı sesler de kedi miyavlamasına benzetilmiştir.

- *Boga dizin çökdi, boynuzıyla bir mermer taşı yogurdu peynir gibi ditdi* (Özçelik, 2016b: 367).

Boğa diz üstü çöktü, boynuzuyla bir mermer taşı parçaladı, **peynir** gibi ufalttı (Özçelik, 2016b: 711).

Hikâyenin bu kısmında boğanın mermer bir taşı boynuzuyla tıpkı bir peynir gibi dilim dilim edebilecek güçte olduğu anlatılıyor. Burada mermer taş, boğanın gücü karşısında peynire benzetiliyor.

- *Boganun zincirin aldılar, Salı verdiler. Boynuzu elmas cıda gibi* (Özçelik, 2016b: 369-371).

Boğanın zincirini aldılar, bırakıverdiler. Boynuzu **elmas mızrak** gibi (Özçelik, 2016b: 711).

Burada boğanın boynuzunun ne kadar sivri ve tehlikeli olduğunu vurgulamak için boğanın boynuzu, elmas mızrağa benzetiliyor. Böylelikle burada kullanılan “elmas mızrak” metaforuyla boğanın boynuzunun ne kadar sivri olduğu daha veciz bir şekilde ifade ediliyor.

- *Selcen Hatun bunu böyle gördi, içine od düşdi. Bir bölük kaza şahin girmiş gibi kâfire at saldı, bir ucundan kırıp kâfiri ol bir ucuna çıkdı* (Özçelik, 2016b: 397).

Selcen Hatun bunu böyle gördü, yüreğine ateş düştü. **Bir bölük kaza şahin girmiş** gibi kâfire at saldı. Kâfiri bir ucundan kırıp öbür ucuna çıktı (Özçelik, 2016b: 717).

Hikâyenin bu bölümünde Selcen Hatun'un savaştaki yeteneklerinden ve cesaretinden bahsediliyor. Öyle ki Selcen Hatun'un düşman askerine saldırması ve bunun neticesinde düşman askerinin düştüğü aciz ve acınası durum, içine şahin dalmış bir bölük kaza benzetiliyor. Düşman askerleri her ne kadar kaz sürüsü gibi kalabalık olsalar da Selcen Hatun bir şahin misali bu sürüye dalıyor ve onları perişan ediyor. Burada kullanılan metaforlar ise; “şahin”, “bir bölük kaz” ve “bir bölük kaza şahin girmesi” olarak belirtilebilir. Böylelikle Selcen Hatun şahine, düşman askerleri bir bölük kaza ve düşman askerlerinin Selcen Hatun'un saldırısı neticesinde düştüğü durum ise içine şahin dalmış bir bölük kaza benzetiliyor.

- *Yalab yalab yalabıyan ince tonlum*

Yer basmayup yöriyen [selvi boylum]

Kar üzerine kan tammış gibi kızıl yanaklum (Özçelik, 2016b: 405).

Parıl parıl parlayan ince giysilim,

Yer basmayıp yürüyen **selvi** boylum!

Kar üzerine kan damlamış gibi kızıl yanaklım! (Özçelik, 2016b: 719).

Kan Turalı'nın Selcen Hatun'a söylediği yukarıdaki sözlerde Kan Turalı, Selcen Hatun'un beyaz tenini ve o beyaz teninin üzerindeki kızıl yanağını “kar” ve “kan” metaforlarını kullanarak çok veciz bir şekilde ifade ediyor. Burada Kan Turalı, Selcen Hatun'un ten beyazlığını kara benzeterek onun teninin ne kadar beyaz olduğunu vurguluyor. Selcen Hatun'un kızıl yanağını ise kana benzeterek yanağının ne kadar güzel bir kızıla sahip olduğunu belirtiyor. Selcen Hatun'un kızıl yanağının beyaz yüzünde tıpkı kar üzerindeki kan damlası gibi durduğunu belirterek de bu güzel anlatımı devam ettiriyor.

Yukarıda verilen bölümünde karşılaştığımız bir diğer metafor ise, “selvi” metaforudur. Burada Kan Turalı, Selcen Hatun'un boyunun uzun oluşunu servi bitkisiyle anlatmaya çalışıyor ve onun bir servi kadar uzun olduğunu vurguluyor.

Aşağıdaki tabloda Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi'ndeki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 6: Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi'ndeki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Avsıl Hastası Dana	1	9,090
Kedi Miyavlaması	1	9,090
Peynir	1	9,090
Elmas Mızrak	1	9,090
Bir Bölük Kaz	1	9,090
Şahin	1	9,090
Bir Bölük Kaza Şahin Girmesi	1	9,090

Kar Üzerine Kan Damlaması	1	9,090
Kar	1	9,090
Kan	1	9,090
Selvi	1	9,090
Toplam	11	100,00

Tablo 6 incelendiğinde bu hikâyede toplam on bir adet metaforun kullanıldığını görmekteyiz. Bunlar; birer kez geçiş sıklığıyla kullanılmış Avsıl Hastası Dana (f 1), Kedi Miyavlaması (f 1), Peynir (f 1), Elmas Mızrak (f 1), Bir Bölük Kaz (f 1), Şahin (f 1), Bir Bölük Kaza Şahin Girmesi (f 1), Kar Üzerine Kan Damlaması (f 1), Kar (f 1), Kan (f 1) ve Selvi (f 1) metaforlarıdır.

7. Kazılık Koca Oğlu Yegenek Hikâyesi'ndeki Metaforlar

- *Kazılık Koca anı gördüğünle **yel** gibi yetdi, **yelim** gibi yapışdı.* (Özçelik, 2016b: 413).
Kazılık Koca onu görünce **yel** gibi yetiştii, **tutkal** gibi yapıştı (Özçelik, 2016b: 721).

Bu hikâyede geçen ilk metaforlar “yel” ve “tutkal” metaforlarıdır. Kazılık Koca'nın düşmanının karşısına çıkmasını anlatan yukarıdaki satırlarda, Kazılık Koca'nın düşmanının karşısına çıkış hızı yele, onu yakalaması ve bırakmaması ise tutkala benzetiliyor. Aynı metaforların kullanıldığı bir diğer bölüm ise şöyledir:

- ***Yel** gibi yetdi, **yelim** gibi yapışdı* (Özçelik, 2016b: 427).
Yel gibi yetiştii, **tutkal** gibi yapıştı (Özçelik, 2016b: 725).
- *Yalan dünya başına tar oldu, [ağzından burnundan] **düden** gibi kan şorladı* (Özçelik, 2016b: 413).

Yalan dünya başına dar oldu, ağzından burnundan **çeşme** gibi kan fişkırdı (Özçelik, 2016b: 721).

Burada ise kanın ne kadar çok ve şiddetli bir şekilde fişkırdığını anlatmak için suyun çeşmeden çıkarken ki şiddeti ve çokluğu hatırlatılarak “çeşme” metaforu kullanılmıştır.

- ***Yeni bayrun kurdına benzerdi yigitlerüm*** (Özçelik, 2016b: 421).
Yeni Bayır'ın kurduna benzerdi yigitlerim, (Özçelik, 2016b: 723).

Hikâyenin bu bölümünde askerlerin ne denli uyanık ve cesur oldukları “kurt” metaforuyla vurgulanmak istenmiştir.

- *Babasıyla Yegenek gizli yaka tutuban yiyleşdiler, iki hasret birbirine buluşdılar, **issüz yerün kurdu** gibi uluşdılar, Tanrıya şükürler kıldılar* (Özçelik, 2016b: 431).

Babası ile Yegenek gizli yaka tutup koklaştılar. İki hasretli birbiriyle buluştular, **issiz yerin kurdu** gibi uluştular. Tanrı'ya şükürler kıldılar (Özçelik, 2016b: 725).

Burada ise, Yegenek ve babasının uzun bir ayrılığın ardından yeniden bir araya gelmeleri ve hasret gidermeleri anlatılıyor. Yegenek'in ve babasının hasret giderirken ağlaşmaları ise, ıssız yerlerdeki kurtların uluşmalarına benzetiliyor.

Aşağıdaki tabloda Kazılık Koca Oğlu Yegenek Hikâyesi'ndeki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 7: Kazılık Koca Oğlu Yegenek Hikâyesi'ndeki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Yel	2	28,571
Tutkal	2	28,571
Çeşme	1	14,285
Yeni Bayırın Kurdu	1	14,285
Issız Yerin Kurdu	1	14,285
Toplam	7	100,00

Tablo 7 incelendiğinde bu hikâyede en çok tekrar edilen metaforların Yel (f 2) ve Tutkal (f 2) metaforları olduğunu görmekteyiz. Bunları birer kez geçiş sıklığıyla kullanılmış Çeşme (f 1), Yeni Bayırın Kurdu (f 1) ve Issız Yerin Kurdu (f 1) metaforları takip etmektedir.

8. Basat'ın (Basatın) Tepegöz'ü Öldürdüğü Hikâye'deki Metaforlar

- *Oğuzdan yine bize bir turfanda kuzu geldi dedi* (Özçelik, 2016b: 459).
Oğuz'dan yine bize bir **turfanda kuzu** geldi dedi (Özçelik, 2016b: 731).

Tepegöz'ün Basat'ı gördüğünde söylediği bu sözlerde Tepegöz, Basat'ın küçüklüğünü ve güçsüzlüğünü taze bir kuzuya benzetiyor. Basat'ın Tepegöz karşısındaki zayıflığı ve küçük oluşu, "turfanda kuzu" metaforu kullanılarak veciz bir şekilde ifade edilmeye çalışılıyor.

- *Bugra gibi Depegözi dizi üzerine çökerdi* (Özçelik, 2016b: 473-475).

Bugra (Erkek deve) gibi Tepegöz'ü dizinin üzerine çöktürdü (Özçelik, 2016b: 736).

Hikâyenin bu kısmında Tepegöz erkek deveye benzetiliyor ve burada "buğra" metaforu kullanılıyor. Tepegöz iri cüsseli ve çok güçlü olduğu için erkek deveye, onun diz çöküşü de tıpkı erkek devenin diz çöküşüne benzetiliyor.

Aşağıdaki tabloda Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Hikâye'deki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 8: Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Hikâye'deki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Turfanda Kuzu	1	50
Buğra	1	50
Toplam	2	100,00

Tablo 8 incelendiğinde bu hikâyede toplam iki adet metaforun kullanıldığını görmekteyiz. Bunlar; birer kez geçiş sıklığıyla kullanılmış Turfanda Kuzu (f 1) ve Buğra (f 1) metaforlarıdır.

9. Begil Oğlu Emren'in Hikâyesi'ndeki Metaforlar

- *Kargu talı sünüler ile kırışdılar, meydanda **boğa** gibi süsışdiler. Göğüsleri dilindi, sünüleri şındı, birbirin almadılar* (Özçelik, 2016b: 507-509).

Kargı dalı mızraklar ile savaştılar, meydanda **boğa** gibi birbirlerini deştiler. Göğüsleri delindi, mızrakları kırıldı, birbirlerini yenemediler (Özçelik, 2016b: 744-745).

Burada meydanda dövüşen askerler boğaya benzetilmiştir. Onların bu amansız savaşları ve birbirine galip gelememeleri boğa dövüşlerindeki boğaya benzetilmiş ve “boğa” metaforu kullanılmıştır.

- *Burnundan kanı **düden** gibi şorladı. Sıçrayıp **şahin** gibi kafirün bogazın ele aldı* (Özçelik, 2016b: 511).

Burnundan kanı **düden (çeşme)** gibi fıskırdı. Sıçrayıp **şahin** gibi kâfirin boğazına yapıştı (Özçelik, 2016b: 745).

Hikâyenin bu bölümünde iki farklı metaforla karşılaşmaktayız. Bunlar: “çeşme” ve “şahin” metaforlarıdır. Burada burundan akan kanın çokluğunu ve şiddetini anlatmak için suyun şiddetli akışının ifade edildiği çeşme metaforu tercih edilmiştir. Emren'in kâfirin üzerine giderken ki cesurluğu ve çevikliği ise şahin metaforu kullanılarak anlatılmak istenilmiştir.

Aşağıdaki tabloda Begil Oğlu Emren'in Hikâyesi'ndeki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 9: Begil Oğlu Emren'in Hikâyesi'ndeki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Boğa	1	33,333
Şahin	1	33,333
Çeşme	1	33,333
Toplam	3	100,00

Tablo 9 incelendiğinde bu hikâyede toplam üç adet metaforun kullanıldığını görmekteyiz. Bunlar; birer kez geçiş sıklığıyla kullanılmış Boğa (f 1), Şahin (f 1) ve Çeşme (f 1) metaforlarıdır.

10. Öşün Koca Oğlu Segrek Hikâyesi'ndeki Metaforlar

- *Kaza benzer kızı gelini ağ çıkarıp kara geydi* (Özçelik, 2016b: 519).
Kaza benzer kızı gelini ak çıkarıp kara giydi (Özçelik, 2016b: 747).

Dede Korkut Hikâyeleri'nin diğer birçok hikâyesinde olduğu gibi burada da kızın değeri, güzelliği, zarafeti ve önemi “kaz” metaforu ile anlatılmıştır.

- *Ata ana ağlaşıp Kazana adem saldılar. Oğlan kardaşın andı geder, bize ne öğüt verürsin? dediler. Kazan eydür: Ayagina at tuşagin urun dedi. Yavuklusu varıdı, tez düğün dernek etdiler* (Özçelik, 2016b: 527).

Ata ana ağlaşıp Kazan'a adam gönderdiler. Oğlan kardeşini andı, gider. Bize ne öğüt verirsin? dediler. Kazan der: Ayağına **at kösteği** takın. Yavuklusu vardı, hemen düğün dernek kurdular (Özçelik, 2016b: 749-750).

Hikâyenin bu bölümünde “at kösteği” metaforu kullanılmıştır. Burada eş, kocasını durdurabilen yegâne unsur olarak verilmek istenmiş ve bunu karşılamak ve veciz bir şekilde ifade edebilmek içinse kadın at kösteğine benzetilmiştir.

- *Bakdı gördi[-]kim ayun on dördüne benzer bir mahbub ala gözlü genç yiğit burçak burçak derlemiş uyur, gelenden gedenden haberi yok* (Özçelik, 2016b: 539).

Baktı gördü ki **ayın on dördüne** benzer bir güzel ela gözlü genç yiğit, burçak burçak terlemiş, uyur. Gelenden gidenden haberi yok (Özçelik, 2016b: 753).

Bu bölümde ise kullanılan metafor “ayın on dördü” metaforudur. Burada genç yiğidin yüzünün güzelliği ve parlaklığı ayın on dördündeki aydınlığa ve parlaklığa benzetilmiştir. Genç yiğidin güzelliği ve aydınlık yüzü bu metaforla ifade edilmek istenmiştir.

Aşağıdaki tabloda Öşün Koca Oğlu Segrek Hikâyesi'ndeki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 10: Öşün Koca Oğlu Segrek Hikâyesi'ndeki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kaz	1	33,333
At Kösteği	1	33,333
Ayın On Dördü	1	33,333
Toplam	3	100,00

Tablo 10 incelendiğinde bu hikâyede toplam üç adet metaforun kullanıldığını görmekteyiz. Bunlar; birer kez geçiş sıklığıyla kullanılmış Kaz (f 1), At Kösteği (f 1) ve Ayın On Dördü (f 1) metaforlarıdır.

11. Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Oruz Çıkardığı Hikâye'deki Metaforlar

- *Kazanı küçücek ölüm tutdı, uyudu* (Özçelik, 2016b: 551).

Kazan'ı **küçücek ölüm** tuttu, uyudu (Özçelik, 2016b: 757).

Bu hikâyede karşımıza çıkan ilk metafor, “küçücük ölüm” metaforudur. Burada uyku küçük olarak nitelendiriliyor ve uyku hâlinin küçük ölümüne benzediği belirtiliyor.

- *Ag meydanda yumru başı topca kesdüm* (Özçelik, 2016b: 561).

Ak meydanda yumru başı **top** gibi kestim (Özçelik, 2016b: 759).

Burada kullanılan metafor “top” metaforudur. Hikâyenin bu bölümünde yumru baş topa benzetilmiştir.

- *İt gibi kev kev eden çirkin huslu* (Özçelik, 2016b: 569).

İt gibi hav hav eden çirkin huylu (Özçelik, 2016b: 762).

Hikâyede Kazan Bey'e ait olan bu satırda Kazan Bey, düşmanı için it benzetmesi yapıyor ve onun boş konuşmalarını it havlamasına benzetiyor. Burada kullanılan metafor, “it” metaforudur.

- *Kaza benzer kızı gelini Kazana karşı gelüp elin öpdiler, ayagina düşdiler* (Özçelik, 2016b: 587).

Kaza benzer kızı gelini Kazan'ı karşılayıp elini öptüler, ayağına kapandılar (Özçelik, 2016b: 766).

Bu bölümde ise yine kız ve gelinler anlatılırken “kaz” metaforu kullanılmıştır.

Aşağıdaki tabloda Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Oruz Çıkardığı Hikâye'deki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 11: Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Oruz Çıkardığı Hikâye'deki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Küçücük Ölüm	1	25
Top	1	25
İt	1	25
Kaz	1	25
Toplam	4	100,00

Tablo incelendiğinde bu hikâyede toplam dört adet metaforun kullanıldığını görmekteyiz. Bunlar; birer kez geçiş sıklığıyla kullanılmış Küçücük Ölüm (f 1), Top (f 1), İt (f 1) ve Kaz (f 1) metaforlarıdır.

12. İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Hikâye'deki Metaforlar

- *Kaza benzer kızımız gelinümüz bunlu oldu* (Özçelik, 2016b: 593).
Kaza benzer kızımız gelinimiz üzüldü (Özçelik, 2016b: 769).

Kızların ve gelinlerin kaza benzetildiği bir başka bölüm de burasıdır. Dede Korkut Hikâyeleri'nin birçok farklı yerinde olduğu gibi burada da kız ve gelinler “kaz” metaforu kullanılarak veriliyor. Bu hikâyede bu metaforun kullanıldığı bir başka yer de şurasıdır.

- *Kaza benzer kızı gelini ağ çıkardı kara geydi* (Özçelik, 2016b: 605).
Kaza benzer kızı gelini ak çıkardı kara giydi (Özçelik, 2016b: 773).

Aşağıdaki tabloda İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Hikâye'deki metaforların frekansları ve yüzdeler dağılımları verilmiştir.

Tablo 12: İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Hikâye'deki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kaz	2	100
Toplam	2	100,00

Tablo-12 incelendiğinde bu hikâyede toplam sadece bir adet metaforun kullanıldığını görmekteyiz. Bu metafor, iki kez geçiş sıklığıyla kullanılmış olan Kaz (f 2) metaforudur.

Sonuç

Türk yazı dilinin ve kültür tarihinin en nadide ürünlerinden biri olan Dede Korkut Hikâyelerindeki metaforları araştırdığımız çalışmamızda toplam 59 adet farklı metafor tespit edilmiştir. Toplamda 103 kez kullanılan bu metaforların geçiş sıklıkları aşağıda yer alan Tablo 13'de verilmiştir.

Tablo 13: *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki Metaforların Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Metaforlar	Frekans (F)	Yüzde (%)
Kaz	11	10,679
Güz Elması	7	6,796
Kargı	5	4,854
Tepe	5	4,854
Göl	3	2,912
Kıyamet	3	2,912
Şahin	3	2,912
Top	2	1,941
Çalkara Kuş	2	1,941
Aslan	2	1,941
Deve	2	1,941
Gün	2	1,941
Deniz	2	1,941
Ateş	2	1,941

Yıldız	2	1,941
Ala Ejder	2	1,941
Yel	2	1,941
Tutkal	2	1,941
Çeşme	2	1,941
Kara Kazın İçine / Bir Bölük Kaza Şahin Girmesi	2	1,941
Selvi	2	1,941
Kurulu Yay	1	0,970
Un	1	0,970
Kervan	1	0,970
Er	1	0,970
Toz	1	0,970
Obruk	1	0,970
Açık Açık Meydan	1	0,970
İki Çıra	1	0,970
İbrişim	1	0,970
İkiz Kardeş	1	0,970
Gümüş	1	0,970
Meşe	1	0,970
Kara Deniz	1	0,970
Dolu	1	0,970
Çorak Yerlere Dolu Düşmesi	1	0,970
Kamış	1	0,970
Kubbeli Gökte Kara Bulut	1	0,970
Ak Yıldırım	1	0,970
Buz	1	0,970
Tuz	1	0,970
Hırsız	1	0,970
Avsıl Hastası Dana	1	0,970
Kedi Miyavlaması	1	0,970
Peynir	1	0,970
Elmas Mızrak	1	0,970
Bir Bölük Kaz	1	0,970
Kar Üzerine Kan Damlaması	1	0,970
Kar	1	0,970
Kan	1	0,970
Yeni Bayırın Kurdu	1	0,970
İssız Yerin Kurdu	1	0,970
Turfanda Kuzu	1	0,970
Buğra	1	0,970
Boğa	1	0,970
At Kösteği	1	0,970
Ayın On Dördü	1	0,970
Küçücük Ölüm	1	0,970
İt	1	0,970
Toplam	103	100,00

Tablo 13 incelendiğinde hikâyelerde en çok tekrar edilen metaforun “Kaz” (f 11) metaforu olduğu görülmektedir. Onu yedi kez kullanılan “Güz Elması” (f 7) metaforu takip etmektedir. Sonrasında ise “Tepe” (f 5) ve “Kargı” (f 5) metaforları gelmektedir. Sonrasında ise sırayla “Göl” (f 3), “Kıyamet” (f 3), “Şahin” (f 3), “Top” (f 2), “Çalkara Kuş” (f 2), “Aslan” (f 2), “Deve” (f 2), “Gün” (f 2), “Deniz” (f 2), “Ateş” (f 2), “Yıldız” (f 2), “Ala Ejder” (f 2), “Yel” (f 2), “Tutkal” (f 2), “Çeşme” (f 2), “Kara Kazın İçine / Bir Bölük Kaza Şahin Girmesi” (f 2) ve “Selvi” (f 2), metaforları izlemektedir. “Kurulu Yay” (f 1), “Un” (f 1), “Kervan” (f 1), “Er” (f 1), “Toz” (f 1), “Obruk” (f 1), “Açık Açık Meydan” (f 1), “İki Çıra” (f 1), “İbrişim” (f 1), “İkiz Kardeş” (f 1), “Gümüş” (f 1), “Meşe” (f 1), “Kara Deniz” (f 1), “Dolu” (f 1), “Çorak Yerlere

Dolu Düşmesi” (f 1), “Kamış” (f 1), “Kubbeli Gökte Kara Bulut” (f 1), “Ak Yıldırım” (f 1), “Buz” (f 1), “Tuz” (f 1), “Hırsız” (f 1), “Avsıl Hastası Dana” (f 1), “Kedi Miyavlaması” (f 1), “Peynir” (f 1), “Elmas Mızrak” (f 1), “Bir Bölük Kaz” (f 1), “Kar Üzerine Kan Damlaması” (f 1), “Kar” (f 1), “Kan” (f 1), “Yeni Bayırın Kurdu” (f 1), “İssız Yerin Kurdu” (f 1), “Turfanda Kuzu” (f 1), “Buğra” (f 1), “Boğa” (f 1), “At Kösteği” (f 1), “Ayın On Dördü” (f 1), “Küçücük Ölüm” (f 1) ve “İt” (f 1) metaforları ise yazıtlarda sadece 1 kez geçiş sıklıkları ile en az tekrar edilen metaforlardır.

Tespit edilen 103 adet metaforun hikâyelere göre dağılımı ise aşağıdaki Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14: *Dede Korkut Hikâyeleri*’ndeki Metaforların Hikâyelere Göre Frekans ve Yüzdeler Dağılımları

Hikâyeler	Frekans (F)	Yüzde (%)
Dirse Han Oğlu Boğaç Han	10	9,708
Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı	12	11,650
Bay Böre’nin Oğlu Bamsı Beyrek	17	16,504
Kazan Beg Oğlu Oruz Beg’in Tutsak Olduğu	27	26,213
Duha Koca Oğlu Deli Dumrul	5	4,854
Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı	11	10,679
Kazılık Koca Oğlu Yegenek	7	6,796
Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü	2	1,941
Begil Oğlu Emren	3	2,912
Öşün Koca Oğlu Segrek	3	2,912
Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Oruz Çıkardığı	4	3,883
İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü	2	1,941
Toplam	103	100,00

Tablo 14 incelendiğinde tespit edilen 103 adet metaforun %26,213’ü (f 27) Kazan Beg Oğlu Oruz Beg’in Tutsak Olduğu Hikâye’de, %16,504’ü (f 17) Bay Böre’nin Oğlu Bamsı Beyrek Hikâyesi’nde, %11,650’si (f 12) Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Hikâye’de, %9,708’i (f 10) Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi’nde, %10,679’u (f 11) Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı Hikâyesi’nde, %6,796’sı (f 7) Kazılık Koca Oğlu Yegenek Hikâyesi’nde, %4,854’ü (f 5) Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi’nde, %3,883’ü (f 4) Salur Kazan Tutsak Olup Oğlu Oruz Çıkardığı Hikâye’de, %2,912’si (f 3) Begil Oğlu Emren’in Hikâyesi’nde, %2,912’si (f 3) Öşün Koca Oğlu Segrek Hikâyesi’nde, %1,941’i (f 2) İç Oğuz Taş Oğuz Asi Olup Beyrek Öldüğü Hikâye’de ve %1,941’i (f 2) Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü Hikâye’de yer aldığı görülmektedir.

Hikâyelerin metafor kullanımı açısından oldukça zengin bir içeriğe sahip olduğu söylenilebilir. Hikâyelerde kullanılan bu metaforlar; daha çok anlamı pekiştirmek, düşüncüyü kuvvetlendirmek, sözün gücünü - etkinliğini artırmak ve söylenilenin akılda kalıcılığını artırmak gibi amaçlarla kullanılmışlardır. Ayrıca hikâyelerde kullanılan metaforlar, özelde Oğuz Türklerinin genelde ise tüm Türk boylarının algı ve düşünce dünyalarını yansıtmaları

bakımından da önem arz etmektedirler. Hikâyelerde tespit edilen metaforlar göstermektedir ki; o dönem insanların algı ve düşünce dünyalarındaki varlıkların daha çok doğa ile ilgili varlıklardır. Yani Oğuz Türkleri anlamakta ve anlatmakta güçlük çektikleri nesnelere, olayları ya da durumları; doğal varlıklara benzeterek anlama ve anlatma yoluna gidiyorlar. Hikâyelerde en çok tekrar edilen metaforların doğal varlıklar ile ilgili olması, bunun delili niteliğindedir. Örneğin hikâyelerde en çok tekrar edilen metaforlar; “Kaz” (f 11), “Tepe” (f 5), “Kargı” (f 5), “Göl” (f 3), “Şahin” (f 3), “Çalkara Kuş” (f 2), “Aslan” (f 2), “Deve” (f 2), “Gün” (f 2), “Deniz” (f 2), “Ateş” (f 2), “Yıldız” (f 2), “Ala Ejder” (f 2), “Yel” (f 2), “Şahin” (f 2) ve “Selvi” (f 2) gibi tabiattaki doğal varlıklar ile ilgili metaforlardır.

Ayrıca “Kaz” (f 11) metaforu, hikâyelerde en çok tekrar edilen metafor olarak karşımıza çıkmaktadır ve kullanıldığı tüm yerlerde kadını ve kadınlığı anlatmak için kullanılmıştır. Bunun nedenini ise, diğer tüm Türk boylarında olduğu gibi Oğuz Türklerinde de kadının hayatın tüm alanlarındaki önemine bağlamak gerekir. Türk toplumlarında kadın; aile, toplum, siyaset ve sanat başta olmak üzere hayatın diğer tüm alanlarında aktiftir ve önemlidir. Bu durum *Dede Korkut Hikâyeleri*'ne de yansımıştır. Nitekim hikâyelerde en çok kullanılan metaforun kadının güzelliğini ve zarifliğini anlatmak için kullanılan “Kaz” metaforu olması, yukarıdaki durumu işaret etmektedir.

Kaynaklar

- ABDULLA, K. (1997). *Gizli Dede Korkut*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- ALYILMAZ, S. (2015). “Dede Korkut Kitabındaki Bir Sözcükten (Boy) Hareketle “Bo, Bu, Abo, Abu...” Seslenme Ögelerinin Yapısı” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. Sayı: 4/4, s. 1413-1424.
- ARSLAN, M. M. ve BAYRAKÇI, M. (2006). “Metaforik Düşünme Ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim Öğretim Açısından İncelenmesi”. *Milli Eğitim*, 171, 100-107.
- BANARLI, N. S. (2004). *Resimli Türk Edebiyatı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- BEKKİ, S. (2015a). “Dedem Korkut Kitabı Araştırmalarının 100 Yıllık Tarihi Ve ‘100 Temel Eser’ Kapsamında Yayımlanan Dede Korkut Hikâyeleri Adlı Kitapların Niteliği Üzerine Bir Değerlendirme”, *Düşünce Hayatımızda ve Kültürümüzde Dede Korkut Uluslararası Sempozyumu (Bayburt, 21-22 Mayıs 2015) Tebliğler*, (Haz. Fatih Yalçın-Kürşat Kara), Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları, s. 179-198.]
- BEKKİ, S. (2015b). “Dedem Korkut Kitabı'nın Mukaddimesi İle Boylar Arasındaki Organik Bağ”, *Millî Folklor*, 2015, Yıl 27, Sayı 107, s. 5-13.
- BEŞKARDEŞ, S. (2007). *Üstün Zekâlı Ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Yabancı Dil (İngilizce) Öğretiminde Metafor Sisteminin Uygulanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- BİNYAZAR, A. (1996). *Dede Korkut*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

- BOYDAK ÖZAN, M. ve DEMİR, C. (2011). “Farklı Lise Türlerine Göre Öğretmen ve Öğrencilerin Okul Kültürü Metaforu Algıları”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (2), 106-126.
- GİRMEN, P. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinin Konuşma ve Yazma Sürecinde Metaforlardan Yararlanma Durumları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- GÖKYAY, O.Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı.
- LAKOFF, G. ve JOHNSON, M. (2005). *Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil*. (Çev: G. Y. Demir). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- MERTOL, H.; DOĞRU, M. ve YILAR, B. (2013). “Üstün Zekâlı ve Yetenekli Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Metaforik Algıları”. *Journal of Gifted Education Research – Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 176-183.
- ÖZÇELİK, S. (2015). “Dede Korkut’ta İki Yazım Yanlışı ile İlgili İki Tamir Teklifi”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* Sayı: 4/2 2015 s. 521-525.
- ÖZÇELİK, S. (2016a). “Dede Korkut İpek Yolu’nda”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* Sayı: 5/1 2016 s. 1-11.
- ÖZÇELİK, S. (2016b). *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin (2. Cilt)*, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- SAKAOĞLU, S. (1998). *Dede Korkut Kitabı İncelemeler- Derlemeler-Aktarmalar*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.
- TOBB, (2014). *Dede Korkut Kitabı Han’ım Hey cilt 1*. Ankara: Özyurt Matbaacılık.